

राजमाता जिजाऊ आणि क्रांतीज्योती
सावित्रीबाई फुले जाणीव जागृती अभियान.

महाराष्ट्र शासन
महिला व बाल विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: संकीर्ण-२०१३/प्र.क्र.४७१/का-२,
नवीन प्रशासकीय इमारत , ३ मजला,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक : २७.१२.२०१३.

शासन निर्णय :-

महिला व बाल विकास विभागांतर्गत महिला व बालकांच्या विकासासाठी विविध प्रकारच्या संस्थांतर्गत व संस्थाबाह्य उपक्रम आणि सेवा पुरविण्यात येतात. स्त्री जन्माबाबतची उदासिनता कमी करुन स्त्री जन्माचे स्वागत करणे, मुलगा-मुलगी भेदभाव नष्ट करणे, हुंडयासारख्या अनिष्ट प्रथा बंद करणे, स्त्रीयांवर होणारे शारिरीक, मानसिक, आर्थिक, भावनिक, लैंगिक अत्याचार होवू न देणे, बालकांच्या हक्कांचे संरक्षण करण्यासाठी पालकांमध्ये आणि समाजात जागृती निर्माण करणे, बालमजुरी आणि लैंगिक शोषणासाठी होणा-या मानवी व्यापारास प्रतिबंध करणे, बालविवाह होवू न देणे, कौटुंबिक हिंसाचारापासून महिलांचे संरक्षण करणे, महाराष्ट्र राज्य कुपोषण मुक्त करणे, याकरीता समाजातील सर्व घटकांमध्ये जनजागृती होणे आवश्यक आहे. एकात्मिक बाल विकास सेवा योजनेअंतर्गत पुरविण्यात येणा-या विविध सेवा त्याचप्रमाणे केंद्र शासनाच्या व राज्य शासनाच्या महिला व बाल विकासाच्या विविध योजना समाजातील तळागाळापर्यंत पोहचव्यात आणि सदर योजना लोकाभिमुख होवून अशा सेवांचा व योजनांचा लाभ घेण्यासाठी राज्यातील दुर्बल व गरजू घटक पुढे यावेत आणि महिला व बालकांसाठी असणा-या सामाजिक कायद्यांच्या माहितीद्वारे त्याचा लाभ गरजू घटकांस न्याय मिळण्यासाठी होवू शकेल. यासाठी या योजना, सेवा आणि सामाजिक कायदे याबाबतची माहिती प्रत्येक घरात पोहोचविण्यासाठी दिनांक ३ जानेवारी, २०१४ ते १२ जानेवारी, २०१४ या कालावधीत राजमाता जिजाऊ आणि क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले जाणीव जागृती अभियान राबविण्याचा निर्णय शासनाने घेतलेला आहे. सदर अभियान कालावधीत चर्चासत्र, पथनाटय, रॅली, एकांकीका स्पर्धा, प्रशिक्षण शिबीरे, कटपुतली शो यासारख्या कार्यक्रमांचा समावेश करण्यात यावा. जाणीव जागृती कार्यक्रम आयोजित करताना समाजातील सर्व घटकांना त्यामध्ये सहभागी करुन घेण्यात यावे.

२. सदर अभियान चळवळीत महिला व बाल विकास विभागामार्फत राबविण्यात येणा-या महिला व बाल विकासाच्या विविध योजनांबाबत जिल्हास्तर, प्रकल्पस्तर व अंगणवाडी स्तरावर खालीलप्रमाणे विविध कार्यक्रम आयोजित करण्यात यावेत. गावातील सर्व अंगणवाडी केंद्राकरीता एकत्रीत कार्यक्रम आयोजित करुन सर्व सेविका/मदतनिस यांनी सहभाग नोंदवावा. या जाणीव जागृती कार्यक्रमात सहभागी करुन घ्यावयाची व्यक्ति साधणे, व आयोजित करावयाचे कार्यक्रम पुढीलप्रमाणे असावेत.

(अ) जिल्हास्तर - मा.पालक मंत्री, जिल्हाधिकारी, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महानगरपालिकेचे आयुक्त, पोलीस अधिक्षक, सामाजिक संस्थांचे प्रतिनिधी, मा. न्यायाधिश, या क्षेत्रात काम करणा-या व्यक्ती, इतर तज्ञ अधिकारी किंवा व्यक्ती, नगरपरिषदेचे मुख्य अधिकारी, उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी

(बाल कल्याण), जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी, जिल्हा स्तरावरील सर्व बाल विकास प्रकल्प अधिकारी यांचा प्रामुख्याने समावेश असावा. जिल्हा स्तरावरील कार्यक्रमात दिनांक ३ जानेवारी २०१४ रोजी अभियानाची सुरुवात करतेवेळी आयोजित करावयाच्या कार्यक्रमात वरील सर्व अधिकारी उपस्थित असणे अपेक्षित आहे. या कार्यक्रमात चर्चासत्रांचे आयोजन करण्यात येवून यासाठी मा. न्यायालयाचे न्यायाधिश, कौटुंबिक सल्लागार केंद्र, पोलीस विभागाचे अधिकारी, महिला वकील सामाजिक कार्यकर्ते यांना आमंत्रित करून त्यांचे मार्गदर्शन उपस्थितांना घडवून आणावे. या कार्यक्रमासाठी स्थानिक लोकप्रतिनिधी उदा. मा. खासदार, मा. आमदार, जिल्हा परिषद पदाधिकारी, जिल्हा परिषद सदस्य यांनाही आमंत्रित करावे. तसेच, दुस-या दिवसापासून प्रचार व प्रसाराचे ठिकठिकाणी विविध कार्यक्रम आयोजित करावेत. जिल्हा स्तरावरील अंगणवाडी केंद्राचे क्षेत्रात प्रभात फेरींचे आयोजन करून यामध्ये विविध प्रकारचे संदेश लिहिलेली फलके प्रदर्शित करावीत. या कालावधीत दररोज प्रत्येक क्षेत्रात विविध कार्यक्रम आयोजित करावेत. यामध्ये महिला संस्था, महिला मंडळे, पालक यांना सहभागी करून घ्यावे. अंगणवाडी केंद्रात तसेच आरोग्य व शिक्षण विभागाकडे उपलब्ध असलेली विविध पोस्टर्स कार्यक्रमाचे ठिकाणी जनतेसाठी ठेवावीत.

दिनांक १२ जानेवारी २०१४ रोजी समारोपाचे कार्यक्रम आयोजित करून अशा कार्यक्रमात एकांकीका, नाटक किंवा जनजागृतीचे कार्यक्रम आयोजित करावेत. चर्चासत्र, मार्गदर्शन सत्र आयोजित करावेत.

जिल्हा/तालुका स्तरावरील सर्व महाविद्यालयामध्ये अभियान कालावधीत एक दिवस कार्यक्रमांचे आयोजन करून या कार्यक्रमास जिल्हाधिकारी, पोलीस अधीक्षक व मा. न्यायाधीश यांना आमंत्रित करून मुलींची होणारी छेडछाड थांबविणे, हुंडा निर्मूलन, महिला विषयक कायदे, तसेच शासनाने बलात्कार व ॲसिड हल्ल्यात बळी पडलेल्या महिला व बालकांसाठी या विभागाने सुरू केलेल्या मनोद्वैर्य योजनेतील तरतुदींचा प्रचार करणे, आणि ज्या योजनांमध्ये बदल करण्यात आला आहे आणि ज्या योजनांमध्ये अर्थसहाय्याची रक्कम वाढविली आहे, त्या योजनांची माहिती देणे, इत्यादी विषयावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करावे. यासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य यांचेशी संपर्क करून अशा कार्यक्रमांचे आयोजन करावे. जिल्हा स्तरावरील अभियानाच्या आयोजनाबाबत विभागीय उप-आयुक्त, महिला व बाल विकास विभाग यांच्या मार्गदर्शनाखाली उप-मुख्य कार्यकारी अधिकारी (बाल कल्याण), जिल्हा परिषद व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांची संयुक्त जबाबदारी राहिल. यामध्ये जिल्हा स्तरावरील नागरी प्रकल्पांचे बाल विकास प्रकल्प अधिकारी यांनाही समाविष्ट करण्यात यावे. तसेच तालुका स्तरावर कार्यक्रम आयोजनाची जबाबदारी बाल विकास प्रकल्प अधिकारी (ग्रामीण/नागरी प्रकल्प) यांची संयुक्त जबाबदारी राहिल.

(ब) प्रकल्प स्तर :- प्रकल्प स्तरावर ग्रामीण तसेच शहरी प्रकल्पांचे बाल विकास प्रकल्प अधिकारी यांनी दिनांक ३ जानेवारी २०१४ रोजी अभियान कालावधीचा उदघाटन कार्यक्रम आयोजित करावा. या कार्यक्रमात नगरपालिकेचे मुख्य अधिकारी यांनाही आमंत्रित करून त्यांचा सहभाग मिळवावा. प्रकल्प स्तरावरील मुख्य सेवीका, अंगणवाडी सेवीका, महिला मंडळे, महिला बचतगट, पालक यांना सहभागी करावे. महिला संरक्षण, बालकांचे हक्क, हुंडा प्रतिबंधक कायदा, महिला विषयक कायदे, मुलींचे शिक्षणाचा प्रसार याबाबत उपस्थितांकडून मार्गदर्शन घडवून आणावे. या कार्यक्रमासाठी मोठ्या

प्रमाणावर प्रसिध्दी देण्यात येवून मोठ्या संख्येने महिला व पालक उपस्थित राहतील यासाठी प्रसिध्दी माध्यमांचा वापर करून स्थानिक वर्तमानपत्रात प्रेसनोट (विनामूल्य) प्रसिध्द करण्यात यावी.

(क) अंगणवाडी केंद्र स्तर :- अभियान कालावधीत प्रत्येक गावात, गावातील सर्व अंगणवाडी केंद्रांनी सामुहिरित्या जाणीव जागृतीचे विविध कार्यक्रम राबवावयाचे आहेत. दिनांक ३ जानेवारी २०१४ रोजी गावाचे सरपंच, ग्रामपंचायत महिला सदस्य, प्रतिष्ठित व्यक्ती, बालक, महिला मंडळे यांना आमंत्रित करून कार्यक्रमाचे आयोजन करून अभियानाची सुरुवात करावी. महिला व बालके यांच्यासाठी पुरविण्यात येणा-या सेवा, स्त्रिभूण हत्या, मुलींचे शिक्षण, हुंडा पध्दती नष्ट करणे, महिलांवरील अत्याचार, मुलगा व मुलगी यांना समान वागणूक इत्यादी विषयावर चर्चा घडवून आणावी. या कार्यक्रमाला गावात स्वयंसेवी संस्था कार्यरत असेल तर त्यांनाही आमंत्रित करून त्यांचेही मार्गदर्शन घडवून आणावे या कालावधीत अभियानाच्या सुरुवातीच्या दिवशी दिनांक ३ जानेवारी, २०१४ रोजी व समारोपाच्या दिवशी दिनांक १२ जानेवारी २०१४ रोजी प्रभात फेरीचे आयोजन करावे. अभियान कालावधीत माता समिती, महिला मंडळे यांच्या अंगणवाडी केंद्रात अथवा ग्रामपंचायतीमध्ये चर्चासत्र आयोजित करून वरील विषयी चर्चा घडवून आणावी या सर्व कार्यक्रमांमध्ये गावात असल्यास आरोग्य कर्मचा-यांनाही सहभागी करून घेण्यात यावे.

३. दिनांक ३ जानेवारी, २०१४ ते १२ जानेवारी, २०१४ या कालावधीत राजमाता जिजाऊ आणि क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले जाणीव जागृती अभियान राबविण्याबाबतच्या कार्यक्रमाचे वेळापत्रक सोबतच्या परिशिष्ट-अ प्रमाणे राहिल. त्यानुसार कार्यक्रम पार पाडून कार्यक्रमाचा अहवाल संबंधित विभागीय उप आयुक्त, महिला व बाल विकास यांना सादर करावेत व विभागीय उप आयुक्त यांनी त्यांच्या विभागाचा जिल्हानिहाय एकत्रित अहवाल आयुक्त, महिला व बाल विकास यांना सादर करावा.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१४०१०११२३७५६६७३० असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

म.बा.हजारी

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
२. मा. मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. मा. उपमुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
४. मा. मंत्री / मा. राज्यमंत्री, महिला व बाल विकास, मंत्रालय, मुंबई

५. सर्व मा. मंत्री / मा.राज्यमंत्री, मंत्रालय, मुंबई
६. सचिव, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
७. ग्रंथपाल महाराष्ट्र विधान मंडळ सचिवालय, ग्रंथालय, विधान भवन, मुंबई
८. आयुक्त, महिला व बाल विकास, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
९. महासंचालक माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई.
२. कृपया वरील अभियानाबाबत उचित प्रसिध्दी देण्यात यावी.
१०. सर्व विभागीय आयुक्त
११. सर्व विभागीय उप आयुक्त, महिला व बाल विकास विभाग
१२. सर्व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी
१३. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
१४. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
१५. सर्व उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (बाल कल्याण), जिल्हा परिषद
१६. महालेखापाल, (लेखा व अनुज्ञेयता) (लेखा परिक्षा), महाराष्ट्र -१. मुंबई २. नागपूर
१७. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
१८. निवासी लेखा परिक्षा अधिकारी, मुंबई
१९. सर्व बाल विकास प्रकल्प अधिकारी (ग्रामिण/आदिवासी/नागरी)
२०. महिला व बाल विकास विभागातील सर्व कार्यासने
२१. निवड नस्ती/ का-१

शासन निर्णय, महिला व बाल विकास क्र.संकीर्ण-२०१३/प्र.क्र.४७१/का-२, दि.२७ डिसेंबर,
२०१३ सोबतचे सहपत्र

दि.३ जानेवारी, २०१४ ते १२ जानेवारी, २०१४ या कालावधीत राजमाता जिजाऊ आणि
क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले जाणीव जागृती अभियानातर्गत राबवावयाच्या विविध कार्यक्रमांचे
वेळापत्रक

दिनांक	विषय व कार्यक्रमाचे स्वरूप	साधन व्यक्ती व सहभाग
३ जानेवारी	अभियान उद्घाटन कार्यक्रम क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले जयंती साजरी करणे, महिलांवरील अत्याचार, महिला व बालकां विषयीच्या योजनांवर चर्चा, बाल न्याय अधिनियमांतर्गत विविध संस्थामधील बालकांची काळजी घेणे व संरक्षण देणे याबाबत मार्गदर्शन, प्रभात फेरी (अंगणवाडी बालके) महिला व बाल विकास विकास विभागामार्फत राबविण्यात येणा-या सर्व योजना व कार्यक्रमांची माहिती देणे.	जिल्हास्तर- जिल्हाधिकारी, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, पोलीस अधीक्षक, विभागीय उप-आयुक्त, महिला व बाल विकास विभाग आणि जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी, सामाजिक संस्थांचे प्रतिनिधी, न्यायाधिश, या क्षेत्रात काम करणा-या व्यक्ती किंवा इतर तज्ञ अधिकारी किंवा व्यक्ती . प्रकल्प स्तर- तहसीलदार, गटविकास अधिकारी, पोलीस अधिकारी. अंगणवाडीस्तर- सरपंच, ग्रामपंचायत सदस्य, महिला मंडळे इत्यादी.
४ जानेवारी	१.जिल्हास्तर/तालुकास्तर- जिल्हा व तालुकास्तरीय महाविद्यालयात मुलींची छेडछाड, लैंगिक अत्याचार विरोधी चळवळ निर्माण करण्यासाठी चर्चासत्र आयोजित करणे. Sexual Harassment at work - कामाच्या ठिकाणी लैंगिक छळ / Criminal Amendment Act ची माहिती देणे. मनोर्धर्य योजनेची माहिती देणे.	न्यायाधिश, सामाजिक संस्था, पोलीस अधिकारी, वकील, प्राचार्य किंवा इतर या विषयातील तज्ञ व्यक्ती.
	२.अंगणवाडी स्तर - महिला मंडळे, माता समिती यांचे चर्चा सत्र आयोजित करणे.	महिला मंडळे, माता समिती सदस्य, सरपंच, सभापति किंवा इतर या विषयातील तज्ञ व्यक्ती.

६ जानेवारी	<p>जिल्हा व प्रकल्प स्तर - कौटुंबिक कलह (Domestic Violence) विषयावर चर्चासत्र आयोजित करणे.</p> <p>सुकन्या योजनेची माहिती देणे, बालकांवरील अत्याचार संदर्भात POCSO Act (Protection of Children from Sexual Offence Act, २०१२) ची माहिती देणे.</p> <p>अंगणवाडी स्तर -आहार व आरोग्य मार्गदर्शनाबाबत चर्चासत्र आयोजित करणे.</p>	<p>वकील, सामाजिक कार्य करणा-या संस्था, पोलीस विभागाचे अधिकारी, प्राचार्य, शासकीय अधिकारी किंवा इतर या विषयातील तज्ञ व्यक्ती.</p> <p>माता, गरोदर महिला, परिचारीका (ANM), प्राचार्य किंवा याविषयातील तज्ञ व्यक्ती, सरपंच, ग्रामपंचायत सदस्य, महिला मंडळे इ.</p>
७ जानेवारी	<p>जिल्हा व प्रकल्प स्तरावर - बालविवाह प्रतिबंधक कायदा, त्याचे दुष्परिणाम थांबविण्यासाठी उपाययोजना इत्यादीबाबत चर्चा घडवून आणणे.</p> <p>अंगणवाडीस्तर - मुलींचे शिक्षणाचे महत्व पालकांना सांगणे यासाठी चर्चा सत्र आयोजित करणे.</p> <p>तालुकास्तरीय, जिल्हास्तरीय आयोजित केल्या जाणा-या महिला लोकशाही दिनाची माहिती सर्व स्तरावर देणे.</p>	<p>वकील, सामाजिक संस्थांचे प्रतिनिधी, पोलीस विभागाचे अधिकारी, प्राचार्य, शासकीय अधिकारी किंवा इतर या विषयातील तज्ञ व्यक्ती.</p> <p>पालक, शिक्षक, सरपंच/नगर परिषद सदस्य, इत्यादी.</p>
८ जानेवारी	<p>जिल्हास्तर व प्रकल्पस्तर Criminal Amendment Act व महिला व बाल विकास विभागामार्फत अंमलबजावणी करण्यात येत असलेल्या सर्व सामाजिक अधिनियमांची माहिती देणे.</p> <p>अंगणवाडीस्तर-</p>	<p>जिल्हाधिकारी, न्यायाधिश, वकील, पोलीस अधिक्षक, कौटुंबिक सल्ला केंद्राचे प्रतिनिधी, तहसिलदार, जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी, कौटुंबिक प्रतिनिधी, गटशिक्षणाधिकारी, संरक्षण अधिकारी किंवा या विषयातील इतर तज्ञ व्यक्ती.</p>

	<p>हुंडा घेणे व देणे याचे पुढील पिढीवर होणारे दुष्परिणाम रोखण्यासाठी मानसिकता व दृष्टीकोन बदलणेबाबत चर्चासत्र आयोजित करणे.</p> <p>महिला विकासाच्या सर्व योजनांची माहिती देणे</p>	<p>शिक्षक, ग्रामसेवक, आरोग्यसेविका, ग्रामपंचायत महिला सदस्य असल्यास, स्वयंसेवी संस्थांचे प्रतिनिधी, सरपंच, ग्रामपंचायत सदस्य, महिला मंडळे इत्यादी साधन व्यक्ति म्हणून जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी/परिविक्षा अधिकारी</p>
९ जानेवारी	<p>जिल्हास्तर, प्रकल्पस्तर व अंगणवाडीस्तर</p> <p>Sexual Harassment / स्त्रीभुण हत्या रोखण्यासाठी करावयाची जनजागृती, समाज प्रबोधन व कायदेशीर बाबी याबाबत चर्चासत्र आयोजित करणे.</p> <p>देवदासी प्रतिबंध अधिनियमाची माहिती व योजनांची माहिती देणे.</p>	<p>न्यायाधिश, आरोग्यधिकारी, पोलीस अधिकारी, महिला वकील, गटविकास अधिकारी, स्वयंसेवी संस्था, महिला मंडळे, माता, आरोग्यसेविका किंवा इतर या विषयातील तज्ञ व्यक्ती.</p>
१० जानेवारी	<p>जिल्हास्तर व तालुकास्तर-</p> <p>कुपोषणाबाबतचे समज / गैरसमज, आहार व आरोग्य विषयक घ्यावयाची काळजी, कुपोषण निर्मुलनासाठीचे उपक्रम, स्तनपानाचे महत्व, बाळाला आहार द्यावयाच्या पध्दती, पथनाटय.</p> <p>अंगणवाडीस्तर-</p> <p>घरातील उपलब्ध धान्य वापरण्याच्या पध्दती, पाक प्रात्यक्षिक, बाळाला आहार खाऊ घालायच्या पध्दती, स्तनपानाचे महत्व, घरच्या आहाराचे महत्व,</p>	<p>आहार तज्ञ, बालरोग तज्ञ, गृहविज्ञान शाखेचे प्राध्यापक, सामाजिक संस्थेचे प्रतिनिधी किंवा इतर या विषयातील तज्ञ व्यक्ती.</p> <p>अंगणवाडी सेविका, माता समिती, महिला मंडळ सदस्य, मुख्यसेविका.</p>
११ जानेवारी	<p>जिल्हास्तर व प्रकल्पस्तर -</p> <p>किशोरी मुलींचे सक्षमीकरण, सबला योजना, किशोरींचे आरोग्य, इत्यादी</p> <p>काळजी व संरक्षणाची गरज असलेल्या मुलासाठी बालगृह या योजनेची माहिती देणे.</p>	<p>आरोग्य अधिकारी, आहार तज्ञ, स्त्रीरोग तज्ञ, सामाजिक संस्था, व्यावसायिक व तांत्रिक प्रशिक्षण संस्था किंवा इतर या विषयातील तज्ञ व्यक्ती.</p> <p>अंगणवाडी सेविका, नर्स, Lady Health Visitor, महिला</p>

		शिक्षिका, कुटीर उदयोगांचे प्रमुख असल्यास.
१२ जानेवारी	राजमाता जिजाऊ जयंती साजरी करणे, अभियान समारोप कार्यक्रम आयोजित करणे, प्रभातफेरी काढणे, योजना व सेवाबाबतची माहिती, सामाजिक जाणीवजागृती, महिला व बाल विषयक कायदे या बाबत मार्गदर्शन करणे.	सामाजिक संस्था, मुख्यकार्यकारी अधिकारी, गटविकास अधिकारी, पोलीस अधिकारी, महिला वकील, नगर परिषद, ग्रामपंचायत सदस्य, गावातील प्रतिष्ठित व्यक्ती किंवा इतर या विषयातील तज्ञ व्यक्ती.
